

în cazul sfântului Augustin sau al sfântului Ambrozie. În această parte autorul recurge la cronologie, prezentând cele mai vechi informații despre cultul sfântului Ieronim din bisericile și mănăstirile de pe teritoriul Cehiei. Venerația față de acest sfânt s-a răspândit odată cu încreștinarea elitelor făcută de preoții latini ce au venit din Apus. Rol important l-au avut și mănăstirile benedictine considerate centre intelectuale, unde se găseau copii ale operei sfântului. Cea mai veche atestare a cultului provine din anul 1095 unde în cadrul mănăstirii benedictine din Sázava este menționată prezența relicvelor sale. Cultul a continuat pe parcursul secolelor XII-XIV după cum reiese din actul de întemeiere al mănăstirii Strahov din Praga (1142), dintr-un manuscris redactat cu ocazia construirii catedralei sfântului Václav din Olomouc etc. Centrul cultului sfântului Ieronim s-a găsit în mănăstirea Na Slovanech, întemeiată de împăratul Carol al IV-lea în anul 1347 la Praga.

Punctul forte al acestei monografii se găsește în capitolul *Iconografia sfântului Ieronim în arta medievală cehă (Ikonoografie sv. Jeronýma v českém středověkém umění, p. 78-190)*. Până să ajungă la spațiul ceh, autorul, așa cum ne-a obișnuit, descrie iconografia sfântului Ieronim din Europa și o pune în legătură cu ce se păstrează azi în Cehia. Cele mai dese posturi în care este reprezentat sfântul Ieronim sunt cea de preot, călugăr, cardinal și eremit. Aceste medalioane sunt analizate de autor cu ajutorul a 80 de reprezentări (majoritatea în culori) ale sfântului Ieronim care se află pe diferite monumente din secolul al XIII-lea până în al XVI-lea pe care le prezintă într-un catalog; este vorba de inițiale în lucrări manuscrise, fresce, fragmente de altare, veșminte bisericești, sculpturi sau cahle, toate aflate pe teritoriul de azi al Cehiei sau care au fost create acolo. În cadrul Catalogului (*Katalog zobrazení sv. Jeronýma v památkách českého středověku, p. 115-190*) fiecare element analizat conține un mic medalion cu descriere și cu bibliografie.

Lucrarea se încheie cu o bogată bibliografie formată din izvoare, ediții de izvoare și literatură primară, literatură secundară (p. 191-205), indici și rezumate în limbile cehă, engleză, germană, franceză, italiană, poloneză și croată. Rezumatele, ca și aspectul grafic al cărții, al copertii, dar și al conținutului stărnesc curiozitatea cititorului specializat, dar și nespecialist, fiind o realizare deosebită.

Sfântul Ieronim este continuu amintit în spațiul ceh, adesea în mediul ecleziastic și academic, personalitatea sa ca patron al învățătorilor și al studenților, legătura cu Biblia a inspirat numeroși credincioși și cercetători. Cultul sfinților, viața și opera lor fac ca aceste cercetări să trezească și astăzi interesul publicului larg.

Andreea Mârza

 <https://orcid.org/>

DOI: 10.59277/AIIGB/2023.62.23

Közösség, egyet, nemzet. Politika és társadalom a magyar és román történelemben a középkortól a jelenkorig. Esettanulmányok [Comunitate, asociație, națiune. Politică și societate în istoria maghiară și română din Evul Mediu până în prezent. Studii de caz], Szerkesztette: NAGY Levente, ÁBRAHÁM Bana, KULCSÁR Beáta, MISKOLCZY Ambrus, Budapest, Szépirodalmi Figyelő Alapítvány, 2020, 272 p.

Comisia mixtă de istorie româno-maghiară, înființată în 1971 de Academia Română și de Academia Maghiară de Științe, oferă până astăzi un cadru propice dialogului între reprezentanții celor două istoriografii, întrunirile periodice fiind reluate după 1990 într-un spirit nou. Fiecare întrunire a comisiei se desfășoară în jurul unei teme prestabilite, iar sesiunile de comunicări reprezintă un bun prilej pentru dezbaterile de idei și prezentarea celor mai noi rezultate ale cercetării, în speranța stabilirii unor relații profesionale constructive între istoricii români și maghiari. În 3-5 octombrie 2019 a avut loc la Budapesta cea de-a 24-a întrunire a comisiei, cu tema: asociaționism și naționalism în istoria românilor și a maghiarilor de la începuturi până în prezent. Volumul de față reunește 12 comunicări prezentate la această manifestare științifică, asocierea în vederea apărării unor interese de grup, legătura dintre cultura asociaționistă și afirmarea identității naționale, dezvoltarea societății civile transilvănene fiind doar câteva dintre temele abordate.

Prima contribuție, semnată de Tringli István, analizează funcția creatoare de comunitate a violenței în societatea medievală, sub cupola conceptului de dominare (*hatalmaskodás*), de impunere prin forță a dreptului de proprietate, concept legal specific Evului Mediu. Două studii de caz – conflictul sângeros din 1344 dintre iobagii conventului din Cluj-Mănăstur și cei ai episcopiei, iscat în jurul exploatării pădurii aflate la granița dintre cele două domenii feudale, precum și alianța încheiată în comitatul Crasna, în 1471, între patru frați Bánffy în vederea apărării comune a moșiilor învecinate, chiar prin utilizarea forței iobagilor înarmați – dovedesc că nu impunerea voinței cu forța, nu violența a creat comunitatea iobagilor, sau pe cea a nobililor, ci apartenența la același domeniu feudal, respectiv apărarea unor interese nobiliare comune. Comunitățile încheiate în jurul efortului de apărare a proprietății (a domeniului căruia îi aparțin sau a pământului moștenit) recurgeau în caz de nevoie la violență, o practică ce și-a pierdut treptat legitimitatea, utilizarea legală a forței devenind cu timpul apanaj al statului.

Următorul studiu îi aparține lui Nagy Levente și oferă o incursiune în istoria culturală a Transilvaniei secolului al XVII-lea prin prezentarea poeziilor scrise în limba maghiară și a bogatei biblioteci (cea mai mare din Transilvania la acea dată) lăsate în urmă de umanistul și cărturarul calvin de origine română Michael Halicius (1643-1712), fost rector al colegiului reformat din Orăștie și călător în Țările de Jos și Anglia.

Remus Câmpeanu propune o analiză a metaforei corpului în imaginarul colectiv al elitei românești transilvănene din secolul al XVIII-lea și urmărește modul în care s-a produs trecerea treptată de la imaginea medievală a corpului bisericesc și nobiliar la conceptul modern al corpului național, accentuând rolul jucat în acest proces de episcopul greco-catolic Inochentie Micu.

Eforturile de organizare politică ale diverselor naționalități din Imperiul Habsburgic au fost întrerupte temporar de noul absolutism instaurat în urma revoluției de la 1848-49, regim care timp de un deceniu a încercat centralizarea forțată, însă eșecul sistemului Bach și liberalizarea politicii Vienei, la începutul anilor '60, a determinat Marele Principat al Transilvaniei să își analizeze opțiunile politice. Mádl Loránd și-a dedicat studiul discutării acestor opțiuni din anii premergători acordului dualist, în contextul restabilirii organismelor politice provinciale și a revitalizării mișcărilor naționale, care aveau viziuni diferite despre viitorul Transilvaniei. După experiența dietei de la Sibiu (1863-64), singura organizată pe baza unei legi electorale liberale și specială în ceea ce privește componența, tema lucrărilor și impactul ulterior, s-a ajuns la concluzia că nu poate fi găsită o soluție viabilă pentru Principat până când nu se stabilizează relația Ungariei cu Austria, iar termenii compromisului trebuiau să includă și Transilvania.

Secolul al XIX-lea a fost prin excelență „secolul asociațiilor”, după cum remarcă contemporanii înșiși, societăți culturale, profesionale, economice etc. fiind create în număr mare și de către cele trei naționalități din Transilvania. Ábrahám Barna oferă o incursiune în cultura asociaționistă transilvăneană, subliniind caracterul „național” al asociațiilor înființate de cele trei naționalități, cu scopul principal al întăririi conștiinței naționale proprii. Dacă maghiarii ardeleni și-au propus, sub cupola ideii de națiune maghiară unitară, marcarea unei identități regionale asumate față de celelalte naționalități, dar și față de eforturile centralizatoare ale Budapestei, sașii au folosit asociaționismul ca formă de organizare proprie în vederea păstrării și întăririi identității naționale. Articolul pune accent pe prezentarea asociaționismului românesc, mai puțin cunoscut cititorului maghiar, numeroasele societăți culturale, economice, de femei etc. fiind create de către români din dorința de a fi recunoscuți ca națiune de rang egal și de a-și crește prestigiul național.

Ioan Bolovan evidențiază rolul asociaționismului românesc transilvănean din a doua jumătate a secolului al XIX-lea (în special ASTRA) în consolidarea identității naționale, în dezvoltarea unei societăți civile moderne, a unei forme de organizare alternative ce servea interesele culturale și economice ale românilor și urmarea, prin forma de organizare și prin activitatea depusă, educarea lor în spirit liberal-democratic și național, contribuind la pregătirea terenului pentru unirea din 1918.

Asociaționismul s-a manifestat și sub forma unor societăți secrete, dintre care poate cea mai cunoscută este masoneria, ai cărei membrii au transformat idealurile iluministe în programe de reformă socială și politică. Masoneria din Ungaria de la sfârșitul secolului al XVIII-lea prezintă

anumite particularități, după cum arată Miskolczy Ambrus, ea fiind pe de o parte colaborator, pe de altă parte inamic al Curții de la Viena. Masoneria „clasică” maghiară a reprezentat o formă de organizare particulară, opusă puterii de stat, fidelă tradiției independentiste, dar și conceptului de hungarus (Ungaria ca stat multiethnic), încorporând treptat principiile iluministe într-un liberalism ce combina naționalismul cu cosmopolitismul.

Pók Attila și-a dedicat studiul analizei teoriei conspirației iudeo-bolșevico-masonice în istoria intelectuală a Ungariei interbelice, evidențiind legătura strânsă între conceptul socio-psihologic al țapului ispășitor și alunecarea antisemitismului din Ungaria spre tragedia incomprehensibilă a Holocaustului. Holocaustul își are originile nu neapărat în antisemitismul secolului al XIX-lea (deși oarecari legături sunt evidente), ci în principal în drama pierderii războiului și a dezmembrării teritoriale.

Tratatul de pace încheiat în urma Primului Război Mondial au marcat profund istoria ulterioară a românilor și a maghiarilor. Cornel Sigmirean prezintă soarta Fundației Gojdu, care a oferit între 1871-1919 peste 1600 de burse de studii unor tineri români ortodocși (printre care se numără Octavian Goga și Petru Groza), aducând o contribuție valoroasă dezvoltării culturale și naționale a românilor din Imperiul Austro-Ungar. Atât în perioada dintre cele două războaie mondiale, cât și după 1989 posesia asupra bunurilor fundației Gojdu din Budapesta a fost un subiect politic între România și Ungaria, încheiat în 2008 prin refuzul Senatului României de a ratifica o înțelegere între guvernul român și cel maghiar privind crearea unei noi Fundații Româno-Maghiare Gojdu, o soluție de compromis ce nu presupunea restituirea patrimoniului vechii fundații.

Ottmar Trașcă oferă o incursiune în problematica relațiilor româno-maghiare în perioada următoare celui de-al doilea dictat de la Viena, din 30 august 1940, prin care România pierdea în favoarea Ungariei Transilvania de nord, iar relațiile dintre cele două state s-au înrăutățit considerabil, în primul rând din cauza tratamentului abuziv la care a fost supusă minoritatea română din nordul Transilvaniei și minoritatea maghiară din sudul Transilvaniei. Autorul analizează activitatea comisiei germano-italiene trimisă în Transilvania ca să investigheze abuzurile și discriminările comise de ambele țări față de minorități și ca să medieze conflictul.

Studiul lui Zahorán Csaba propune o analiză comparată a discursurilor promovate de societatea EMKE [Asociația Culturală a Maghiarilor din Părțile Ardelene], înființată în 1885 și de FCRCHM [Forumul Civic al Românilor din Covasna, Harghita și Mureș], înființată în 2005, pornind de la anurile aniversare scoase de cele două societăți în 1910, respectiv 2015. Autorul demonstrează că în ciuda distanței de peste un secol dintre ele, cele două societăți cu caracteristici fundamentale practic identice (ambele adună membri ai națiunii majoritare, creatoare de stat, dar în regiunea propriu-zisă de funcționare, reprezintă grupul etnic minoritar) au elaborat un program foarte asemănător de apărare a propriei naționalități, folosindu-se de mitologia națională bazată pe istorie, în contexte politice interne și externe oarecum similare.

Volumul se încheie cu studiul lui Corneliu Pintilescu, dedicat analizei unor multiple aspecte legate de efortul de preservare a unui monument de mare însemnătate pentru identitatea săsească din Transilvania și pentru orașul Brașov, Biserica Neagră, a cărei renovare a început în anii '30, din inițiativa civilă a comunității săsești și a continuat până după prăbușirea regimului comunist. Acest lung proces pune în lumină subiecte complexe, cum ar fi gradul de toleranță al regimului comunist față de manifestările asociaționismului civic, modul de raportare a puterii centrale la inițiativele unor organizații locale, dar și legătura strânsă între nevoia de preservare a monumentelor istorice și discursul identitar.

Cele douăsprezece studii abordează tema culturii asociaționiste din perspective diverse și originale, în funcție de contextul specific stabilit de perioada istorică studiată, de preocupările personale și de stilul fiecărui autor în parte. Firul roșu ce conferă unitate volumului, dincolo de tema generală propusă, rămâne sentimentul de comunicare, de creare de punți între două istoriografii rivale în trecut, dar care astăzi sunt dornice să depășească barierele naționalismului și să aprecieze colaborarea colegială.

Nicoleta Hegedűs

 <https://orcid.org/0000-0003-2779-2055>